

Butnskala – Prešernovo gledališče, Kranj

[repriza 6. 5. 2016]

Nasprotno [glej prejšnjo kritiko] pa je bil naslednji komad v *showcasu* Mladinskega koprodukcija s Prešernovim gledališčem Kranj. Ljubljana je najbrž najmirnejša, najbolj ljubka in najbolj nedotaknjena evropska prestolnica; mestece Kranj, kakšnih petindvajset minut od nje, pa je sploh zgodba zase. Prispeli smo zgodaj, nekam, kar je bilo zanesljivo videti kot center mesta. Konec koncev je bilo tam gledališče, velikanska cerkev in nekakšen trg. Vse srce parajoče ljubko in skoraj popolnoma prazno in mirno.

Zdaj smo torej tukaj. In verjeli ali ne, vse to je ustvarilo idealno kuliso za *dojemanje* *Butnskale*. *Butnskala* Emila Filipčiča in Marka Derganca je življenje začela kot radijska igra leta 1979 (?). Pozneje – in veliko bolj nedavno – je bila predelana v strip. In zdaj je na odru, v režiji Vita Tauferja.

Podatek, da se je začela kot radijska igra, je bil bistven za to, da sem jo končno »dojel«. A tega nisem izvedel do odmora. Vse do tedaj sem definitivno *užival*; alegorična zgodba je dovolj zabavna, da človeka angažira, precej pa me je presenetilo, kako popolnoma *neposredno* je bila uprizorjena. Uprizoritev je bila precej bolj podobna čemu, kar bi Michael Grandage počel s Shakespearom (vendar ne dolgočasna), kakor odkrito umetniškemu gledališču, ki sem ga v Sloveniji bolj vajen.

Ampak ne. Ko dojameš, da gre za priredbo radijske serije (in stripa) iz poznih sedemdesetih, se vse sestavi. Absurdni humor, ki spominja na Monty Pythone ali na *Štoparski vodnik po galaksiji*, dialogi, komaj predstavljive vragolije ... (Ne pozabite, do odmora sem predstavo gledal, ne da bi vedel, kdaj je bila napisana, niti ali gre za posodobljeno klasiko ali sploh karkoli drugega.)

Torej, osnovna zgodba *Butnskale* je, da neuspešni glasbenik Ervin Kralj (Matija Vastl) premišljuje o samomoru. Profesor (Blaž Šef) mu svetuje, naj se povzpne na goro [teraso] in se pogovori z ljudmi, ki so tam. (Se mi zdi?) Kakorkoli, Kralj se sreča z ljudmi na gori.

Velika skupnost so in tam gori se dobivajo, da se hitro, z glavo naprej, zaletavajo v posebno skalo, ki jo imajo tam ...

Hočem reči, alegorija je tako preprosta, da je briljantna. Skupina je precej nepopustljiva in fundamentalistična glede tega, da gredo z glavo v skalo. Imajo duhovnega vodjo, ki jim pomaga ceniti radosti butanja z glavo v masivno skalo (in ki se sam zelo očitno nikoli ne požene proti čemu trdemu). V bistvu sem, preden sem vedel, da gre za radijsko igro iz Jugoslavije konec sedemdesetih, prvo vzporednico potegnil s *People, Places & Things*. Nekaj čudno podobnega je bilo v postavitvi neprilagojenca med fanatike (fanatike, ki se gredo za povrh vsega samopomoč). A alegorija je tukaj precej neposredna. Hočem reči, govori o ljudeh, ki poskušajo doseči mir in nadvlado, ki iz njega izhaja, tako da z glavo tolčejo ob skalo. Bolj očitno ne bi moglo biti, ne?

Po tej ekspoziciji naracija postane precej bolj specifična. Pride do vzpona na oblast, rivalske struje, domnevnih dvojnih agentov/vohunov in končno do nasilnega prevzema oblasti s strani bande, ki se buta v skalo. Ne da bi kdaj posebej specificirala obdobje ali državo, zgodba precej jasno nagovarja skoraj vsak cinični pogled na revolucionarno ali postrevolucionarno politiko. Pomislite, denimo, na relevantne dele predstave Chrisa Thorpa *There Has Possibly Been An Incident*. Seveda, ker gre za *komedijo*, je brutalnost absolutno v drugem planu – a vseeno vseprisotna. Če pa ne poznaš žanra ali *sploh* ne veš, kaj se lahko zgodi, je zelo vznemirljivo. Kakor se izkaže, nasilja na nobeni točki ne poudarijo, da bi z njegovo pomočjo kaj ponazarjali ali dokazali, ampak že zgolj občutek, da bi to lahko naredili, deluje.

Po odmoru pride *res dolg* obširen skeč o državni zabavi, ki, *mislim*, vključuje nekaj zelo dobrih pastišev slovenske kontrakulture iz sedemdesetih. Na odru je pankovska skupina (ena od najboljše zvenceh, kar sem jih kdaj videl v gledališču), neverjetno dober posnetek *Sester Scipion Nasice* (gledališkega dela NSK) in še nekaj drugih svari, za katere vam ne morem niti povedati, ali so satira ali samo zabava. A znova (kakor prej pri *Überškrifu*) je to predvsem super že samo zaradi prelepega razmerja, ki se je vzpostavilo med glasbo, predstavo, satiro in glavno naracijo. Všeč mi je ideja, da se dvajset minut predstave porabi samo za izvedbo mini satiričnega koncerta/nastopa.

Tako da, ja. Ne bom razkrival preostalih podrobnosti, naj bo dovolj, če povem, da ima zgodba prijetno domačo obliko in da boste ob njej deležni vsega zadovoljstva, ki ga ponuja »prava zgodba«, z dodano ostrino in zanimivo z zgodovinskega stališča. Meni se je, ko sem to izjemno bizarno absurdistično igro gledal v majhnem slovenskem mestu, zdelo najbolj zanimivo to, da sem lahko vsaj bežno ujel, kako jo je moralo biti poslušati po radiu v mestu, kakršno je Kranj, v Jugoslaviji iz sedemdesetih. Po pravici rečeno, v Sloveniji res ni manjkalo subverzivnosti – zares, edina umetnost, ki jo poznam iz Slovenije pred osamosvojitvijo, so subverzivne zadeve, in tega je ogromno – pa je *Butnskaló* kljub temu čutiti kot močan opomnik, da umetnost ni koristna zgolj, kadar poskuša spreminjati stvari, je tudi izjemno dobra pri tem, da je le svetilnik nezadovoljstva in cinizma. In da se vrednosti nečesa trapastega in zajedljivega, kar vse spravi v dobro voljo, ko stvari ne gredo prav, z naklonjenostjo spominjamo. Četudi se je prvič zgodilo pred štiridesetimi leti. To, da komad še vedno osupljivo jasno odzvanja še danes, namiguje, da sta se Filipčič in Derganc očitno dotaknila nekaterih veliko bolj trajnih resnic o tem, kaj gre lahko v družbah narobe.